

Изгледа да је неком у Москви или Београду, са очигледно slabим знањем историје бугарско-српских односа, почетком децембра прошле године синула идеја да би дуго припремана посета председника Русије Владимира Путина Софији, која се очекује 18. јануара ове године, могла бити искоришћена и за парафирање свеобухватног енергетског уговора са Србијом – што би потпуно украсило најновији руски (енергетски) продор на Балкан. Може се претпоставити да је приземној логици те идеје било потпуно нормално да кад већ Путин са Бугарском потписује уговор о изградњи нове огромне нуклеарне електричне централе на Дунаву (код Свиштова), у вредности од око пет милијарди долара, и када тамо са домаћином и Грчком перфектуира изградњу нафтовода Бургас–Александропулос – зашто не би, онако успут, потписао, истом згодом, и енергетски аранжман Гаспрома са Србијом, у коме је, као што је познато, спојена могућност да један крак будућег магистралног гасовода Јужни ток стигне и до Србије и Косова, а можда и до Републике Српске – са уласком у посед већинског власништва над Нафтном индустријом Србије, за 400 милиона евра. Цела ова идеја, међутим, пати од готово скандалозних мана, које је, после неслоге у владајућој коалицији, било немогуће даље сакривати од српске јавности.

Први проблем са идејом да се Србија "прикачи" Путиновој посети Софији, кад он већ не може да стигне да посети Београд, заправо је историјски – јер руски председник не одлази у Бугарску случајно, и не одлази тамо баш 18. јануара – без икаквог разлога. Наиме, он у Бугарску путује на прославу 130. годишњице стварања ове државе (у модерном облику) након руско-турског рата 1878. године – па ће посета обележити и почетак "Године Русије у Бугарској", која је проглашена тим поводом.

ИРОНИЧНА ИСТОРИЈА: У ствари, прецизније речено, споменути руско-турски рат окончан је, прво, потписивањем примирја у Једрену, 19. јануара 1878. године, а затим закључењем уговора о миру у Сан Стефану на Мраморном мору, 3. марта 1878. године (зато је тај датум бугарски државни празник).

Најпростије речено, тадашња победничка Русија створила је тада такозвану санстефанску Велику Бугарску, па су Бугари, који и нису учествовали у том рату, одједном добили државу под руским патронатом, а Румуни и Срби који су се тада заједно са Русима борили против Турака – нису добили готово ништа (Румунима је чак

отимана Бесарабија). Србији је, на пример, само понуђена "начелна независност" са "корекцијама граница". Пошто се тадашња српска кнежевина надала да ће после турског пораза добити не само Видин на Дунаву него и цео Косовски вилајет, који је тада укључивао и Ниш и Врање – разочарање у Русију је, после Санстефанског уговора, у Београду било огромно. Срећом по српске "националне интересе", тадашњи руски продор на Балкан и стварање једне нове велике словенске државе на том полуострву (Бугарске), нису одговарали ни европским велесилима – па је Санстефански уговор, у лето исте 1878. године, коригован на Берлинском конгресу. Гле ироније, Европа је спасла понижену Србију од амбиција Русије и Бугарске!?

Речју, позвати Србију, која се наводно данас брани од европског "ниподаштавања" на косовском питању, да баш поводом прославе Санстефанске Бугарске, са Русијом потпише било какав уговор баш у Софији, данас једној од престоница Европске уније, делује у дипломатском смислу као неочекивани гест бахатости једне велике светске силе. Или је, можда, реч о невероватној "историјској неписмености" руске дипломатије или пак крајње модерној "окренутости будућности и економском просперитету" (насупротив бајатим "аветима прошлости") код српских и руских мозгова који су смислили софијску свечаност? Но, ако се Гаспрому или руској амбасади у Београду може некако опростити "кратко историјско памћење" – то није могуће опростити српском председнику, српском премијеру и његовим министрима који се нису придружили критикама "Софијске понуде", које је, али не и из историјских разлога, покренуо само Млађан Динкић са "својим министрима". (Добро, Ђелић је ишао у француску гимназију, а Александар Поповић у руску – али су и они могли накнадно мало прорадити "санстефанско поглавље" српске средњошколске историје.)

Додајмо још – чак и ако ће српска негативна оцена Санстефанског уговора, у контексту обнављања руско-српског братства, бити ревидирана, па ће кривица за одбијање Србије од Косовског вилајета 1878. године (за наредне 24 године) пасти искључиво на Аустроугарску империју и Бизмарка (који су смислили Берлински конгрес), позив у Софију делује преурањено, јер нуди закључак да без Европске уније, њених интереса и њене територије, Србија ни данас ништа не може добити чак ни од Русије – ни на енергетском пољу, јер је Бугарска опет између. Но, проблем са руским енергетским "ултиматумом" који је у Београд стигао још 11. децембра протекле године, са начелним роком изјашњавања до 31. децембра, не исцрпљује се у историјским разлозима – он изазива, пре свега, правне и економске недоумице, са изванредно значајним политичким последицама и на унутрашњем и на спољном плану.

ПИТАЊЕ СИГУРНОСТИ: Прво треба запазити да се све одвија мимо икаквих правних правила и обичаја. Зашто је, на пример, министар енергетике Владе Србије Александар Поповић морао да прекине радну посету Словачкој да би му, хитно, 11. децембра, био

"уручен" Гаспромове енергетски предлог у Београду, те да би истог дана сео уз руског амбасадора Александра Алексејева, у соби за новинаре Владе Србије, и импровизовано наклапао како ће тај аранжман од Србије створити "енергетског лидера на Балкану" и како ће она с њим добити енергетску стабилност и сигурност. Шта уопште значи та синтагма о лидерству и стабилности, ако ће руске државне и приватне компаније (Гаспром и Југоросгас) контролисати цео нафтни и гасни сектор Србије (засад), а доток те енергије ће "пропуштати" (уместо за Русију непоуздане Украјине) чланица Европске уније (Бугарска). Још се при томе у самом енергетском предлогу истиче да ће одлука о траси магистралног гасовода Јужни ток бити донета тек накнадно (неки кажу крајем ове, 2008. године) – а ако буде донета онаква каквој се нада Србија, почеће да се реализује, наводно, тек негде 2012. године, а готово сигурно још касније.

И да ли је "затечени" министар енергетике Србије Александар Поповић, када је, на споменутом сусрету са новинарима, говорио о годишњим транзитним приходима на магистралном гасоводу од 200 милиона евра, при томе смео с ума да се Србији заправо нуди крак магистралног гасовода годишњег капацитета од "само" 10 милијарди кубика, што онима који ће убирати транзитну таксу кроз Србију обећава тек око 30 милиона евра годишњег прихода или је заправо у своју изјаву уградио какву "одступницу" , ако цео посао остане на свечаном папиру и у домену политичке пропаганде – то не знамо. Али да је на крају схватио зашто је баш он, млад и неискусан, добио врући ресор енергетике, око кога се мува дивизија моћних и похлепних посредника, то претпостављамо.

КУВАЊЕ БОРШЧА: Упадљиво је, међутим, сваком пажљивом читаоцу наших новина, да се готово све око руског енергетског аранжмана, обавља "мимо институција система" и супротно важећим прописима о приватизацији државног капитала. Неке новине чак пишу да су главни медијатори руског енергетског аранжмана људи из Тадићевог (Сарамандић и Ћириловић, сада већ "кандидати" за водеће функције у НИС-у) и Коштуничиног (Михајлов и Никитовић) предсобља, као и ненадлежни министри силе и правде, а не они надлежни и надлежна министарства. На све то, по кулоарима су већ кренуле и неколике трач теорије о стварним режисерима овог посла са наше политичко-пословне стране. По једној је руски енергетски боршч скувао Бора Милошевић у Москви, уз асистенцију српских радикала и њихових јаких руских веза, а по другој су ту чорбу запржили интересни лобији међу "акционарима" Демократске странке итд. По тим доиста маштовитим трачевима, без доказане подлоге, логистичку подршку целој ствари споља даје Борис Вукобрат, а изнутра незаобилазни круг домаћих монополиста и тајкуна, који су, наводно, нашли начина да под руском капом у нашу енергетику утопе свој проблем пласмана капитала. Јер, Русе нико ништа неће питати о монополу, пошто га они отворено унапред траже. Трачеви не мимоилазе ни засад јединог отвореног критичара фамозног руског аранжмана, министра Млађана Динкића, пошто се шири прича да је он НИС већ обећао аустријском ОМВ-у, па сада води "алиби кампању" како би спољним партнерима објаснио зашто није у стању да обезбеди оно што је поручено.

ЈАВНОСТ И СТРАНПУТИЦЕ: Ако се са овог пуког трач терена вратимо чињеницама и озбиљном разматрању Гаспромове енергетске понуде (која ни једног тренутка ни на једном папиру није супотписана од неког из Владе Руске федерације) ваља приметити да је већ самим изношењем у јавност спора у Влади Србије око основног приступа сарадњи са руском државном фирмом и вези те сарадње са приватизацијом НИС-а, министар Млађан Динкић учинио много у правцу рационализације целог посла (мада неки од његових аргумената нису довољно јаки). То јест, да је обавештавање јавности о овој руској понуди остало у домену државних тајни, то јест у рукама наших легалиста и евродемократа – ко зна којим странпутицама би аранжман кренуо надаље? Овако је бар, како се може начути, на самом политичком врху договорено да се преговори са Гаспромом не збрзају због неког датума или пригоде. Да ли је овај глас тачан, видећемо.

Дакле, последња велика епизода о продаји НИС -а почела је када је Млађан Динкић, у писму премијеру Војиславу Коштуници (25. децембар) и у низу интервјуа које је муњевито дао у неколико дана уочи Нове године – руски предлог назвао "понижавајућим за Србију". Укратко, он сматра да је понуђена цена за 51 одсто НИС-а од 400 милиона евра невероватно ниска, јер је упола нижа чак и од њене књиговодствене вредности, те да се за НИС може добити цена "пет до осам пута виша од цене коју нуде Руси" (у том смислу Динкић подсећа да је хрватска ИНА продала 25 одсто власништва, пре неколико година, за 525 милиона евра). Уз то, он сматра да су обећана улагања у модернизацију НИС-ових рафинерија од 500 милиона евра у наредне четири године мања од очекиваног профита компаније у том раздобљу, те да наша страна сматра да би се са 300 милиона евра у три године могло постићи оно што је сада најнужније. Руси при томе траже да за основну цену стекну власништво и над нашим изворима нафте (што по Динкићу није било предвиђено за продају?), а неће ни да дају гаранцију да ће откупити 15 одсто акција НИС-а које ће бити бесплатно подељене грађанима по нетом усвојеном закону, нити прихватају да се те акције изнесу на берзу како би их неко други купио. Уза све то, Динкић тврди да Гаспром тражи продужетак монопола на увоз нафте и њену прераду, као и мораторијум на европске еколошке стандарде до 2012. године.

У замену за преузимање НИС -а, према Динкићу, Гаспром не нуди ништа чврсто ни довољно у домену снабдевања Србије гасом. Како смо већ споменули, теоријски се нуди само крак гасовода из Бугарске годишњег капацитета од само 10 милијарди кубика (и то на крају 2013. године), а за складиште гаса у Банатском Двору нуде капацитет од само 300 милиона кубика, уместо 800 милиона кубика колико ми сматрамо да оно треба да има (а укупно у Србији има рупа за две милијарде кубика гасних резерви). Уз то, каже Динкић, Гаспром тражи власништво над Србијагасом (унутрашње тржиште гаса) и не прихвата да наше учешће у заједничком предузећу које би пословало краком Јужног тока кроз Србију буде вредност земљишта на траси којом буде пролазио. Једноставно,

Динкићева оптужница је одсечна и на први поглед уверљива – мада се чини да сувише хвали рагу коју хоће да прода.

ЦЕНЕ И ПРОЦЕНЕ: У том правцу хајде да овде размотримо само питање цене за 51 одсто НИС -а, коју наводно нуди Гаспром (неки извори тврде да цена није квантификована у званичном предлогу). Проблем са ценом није само у њеној величини (која доиста делује уверљиво ниско) већ и у томе што Руси одбијају да учествују на евентуалном претквалификационом тендеру на коме би се, наводно, утврдила "тржишна цена" – а потом би се приступило аукцијском надметању. Ваља поводом споменуте процедуре приметити да су готово сви "тендери" за продају крупних енергетских постројења у земљама у транзицији углавном ипак били усмерени, а да нигде и није било лицитационог надметања. Узгред, руска понуда цене ни по малој висини не би требало да буде изненађење за наше министре, јер руска штампа већ годину дана упорно оперише са проценом вредности НИС -а од 900 милиона евра – без икаквих образложења. Тако ниско пројектована цена наше нафтне привреде и нашег тржишта наизглед је у релативно малом сукобу са изјавом челника НИС -а да су 2007. године остварили добит од око 150 милиона долара, дакле мањи од 100 милиона евра. То би значило да би, хајде да се овде задржимо само на овлашним калкулацијама, Гаспром повратио паре дате српском буџету за око седам-осам година, а модернизацију рафинерија за 500 милиона евра морао би да аконтира. Но, цена НИС-а од најмање две милијарде евра, с којом као стартном оперише Динкић, није плод пуког маштања, она се спомиње у већини папира које је за Владу Србије сачинила консултантска група Мерил Линч – Рајфајзен Инвестмент, а изведена је на основу петогодишње процене промета и приноса.

Може се цена НИС -а посматрати и у светлу неке неприносне методе. На пример, ако у цену свакако улази и домаћа производња нафте – а протекле године је НИС располагао са "сопствених" 720.000 тона сирове нафте доброг квалитета, онда се понуђена цена мора схватити као ниска. Јер, ако ту годишњу производњу вреднујете по цени од, на пример, 90 долара за барел (колико ћемо најмање ове године плаћати Урал нафту из Русије), испада да та нафта укупно вреди преко 450 милиона долара годишње. Ако одбијемо 25 одсто на производне трошкове и остатак поделимо на два (Гаспрому 51 одсто) испада да би само по основу рентирања наших нафтних поља Руси "извукли" плаћену цену за око три године. А где је још, на пример, вредност 497 бензинских пумпи НИС-а по Србији, које би се рецимо могле вредновати по просечној цени од око милион долара. Истина, већину тих пумпи нови стратешки партнер ће морати прво рушити да би их модернизовао, али ипак, парцеле које заузимају и папирологија која их прати – решени су (што је и те како значајно за сваког инвеститора). Но, да овде зауставимо све приче о теоријској вредности НИС -а, пошто је главна мана Динкићеве критике Гаспромове понуде у том правцу та – што он практично нема с чим да образложи тврдњу да би неко други дао (много) више. Уосталом, што је најгоре, Гаспромова понуда сада је и својеврсни саобраћајни знак за евентуалне друге понуђаче.

Уосталом, када премијер др Војислав Коштуница утврди да се Европска унија оглушила о његов недавни ултиматум поводом очекиване мисије на Косову и када се почну примењивати мере према државама које Косову буду признале неки могући будући државни статус – прича о цени НИС -а и српског енергетског тржишта биће много једноставнија. У карикатури, свака цена коју нам Гаспром понуди биће сасвим задовољавајућа. Зато ваљда министар Предраг Бубало сада и каже да је прави тренутак за аранжман са Русима (додајмо – јер сваки следећи може бити још неповољнији).

(Време)